

4. Демченко І. А. Совершенствование механизма управления эффективным развитием регионального АПК / И. А. Демченко // Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання / Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (11—12 березня 2011 року). Сімферополь. — Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. — 417 с. — С. 15—17.

5. Реутов В. Є. Концептуальні підходи до регіонального розвитку України та управління ним / В. Є. Реутов // Там само. — С. 29—35.

6. Масаев М. В. Роль духовного фактора в подготовке и деятельности маркетолога / М. В. Масаев // Формування ринкової економіки: тези Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетингова освіта в Україні» (20—21 жовтня 2011 р., м. Київ). — Спецвипуск. Маркетингова освіта в Україні. — К.: КНЕУ, 2011. — 83, [5] с. — С. 14.

7. Масаев М. В. Роль духовного фактора в подготовке и деятельности маркетолога / М. В. Масаев // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. — Спеціальний випуск. Маркетингова освіта в Україні. — К.: КНЕУ, 2011. — 706 [6] с. — С. 53—62.

8. Буряк В. В. Глобализация как объект междисциплинарных исследований / В. В. Буряк // Учёные записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — 2010. — Т. 23 (62). — № 4. — С. 3—10.

9. Масаев М. В. Curriculum vitae парадигмальных образов и символов эпох и цивилизаций. Монография / М. В. Масаев. — Сімферополь: ДОЛЯ, 2011. — 512 с.

Стаття подана до редакції 26.10.2011

УДК 338.45 : 332.1

Барановська І. В., канд. екон. наук,
старш. наук. співроб. відділу економічного зростання
та структурних змін в економіці,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУДНОБУДУВАННІ: ДЕРЖАВНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено проблеми інноваційної діяльності у суднобудуванні та визначено основні складові механізму її стимулювання, які доцільно запровадити в Україні на державному та регіональному рівнях.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інноваційна активність, регіональна політика, стимулювання інноваційної діяльності, цільові програми, форми стимулювання.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены проблемы инновационной деятельности в судостроении и определены основные составляющие механизма ее стимулирования, которые целесообразно внедрить в Украине на государственном и региональном уровнях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационная активность, региональная политика, стимулирование инновационной деятельности, целевые программы, формы стимулирования.

ANNOTATION. In the article the problems of innovative activity in shipbuilding are highlighted, and the basic components of mechanism her stimulations for using in Ukraine on state and regional levels are determined.

KEY WORDS: innovative activity, regional politics, stimulation of innovative activity, special purpose programs, forms of stimulation.

Суднобудування як стратегічна галузь промисловості здатна забезпечити зростання експортного потенціалу країни та акумулює досягнення суміжних галузей (металургії, машинобудування, радіоелектроніки), водночас стимулюючи їх розвиток. Однак, сучасний етап розвитку суднобудування характеризується досить низькою інноваційною активністю підприємств. На думку фахівців [1, с. 150–176; 3–5; 6, с. 267–272; 7, с. 223–238], проблеми, які стримують інноваційні процеси у галузі пов'язані з відсутністю достатнього рівня інвестицій у сучасне обладнання, нові технології та НДДКР, незахищеністю інтелектуальної власності, суперечливістю законодавчо-нормативного забезпечення, відсутністю механізму вибору інноваційних проектів, обмеженістю механізмів ринкової конкуренції до повного використання потенціалу, відсутністю необхідних механізмів дослідження ринку інновацій, економічного та технічного узгодження пропонуваніх інновацій, відсутністю дієвого механізму стимулювання інноваційної діяльності у галузі як на державному, так і на регіональному рівні. Тому метою даної статті є визначення основних складових механізму стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні, які доцільно запровадити в Україні на сучасному етапі розвитку.

Перш за все, стимулювання розвитку інноваційної діяльності у суднобудуванні слід розглядати як комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на розробку та впровадження інновацій на підприємствах галузі з врахуванням економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному, галузевому, регіональному рівнях та рівні підприємств. Крім того, воно має стати частиною державної системи стимулювання інноваційного розвитку національної економіки й базуватися на основі застосування методів, які вико-

ристовуються у практиці провідних суднобудівних країн світу та враховувати специфіку функціонування та розвитку вітчизняної суднобудівної галузі. В основу стимулювання має бути покладено формування сприятливого клімату для розвитку інноваційної діяльності у суднобудуванні, її мотиваційного, ресурсного, інституційного та законодавчого забезпечення.

Розробка та удосконалення механізмів стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні має здійснюватися на основі моніторингу стану інноваційного розвитку галузі та прогнозування його відповідних тенденцій. Розглядаючи стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні як складову державної інноваційної політики доцільно виокремити такі рівні її впровадження, як державний, галузевий, регіональний та рівень підприємства.

На державному рівні стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні доцільно здійснювати на основі поєднання державного програмування та створення особливого політичного, економічного та соціального клімату, що стимулює процес інновацій, за допомогою системи його прямих та непрямих форм та методів.

У розвинених країнах світу до прямих форм та методів належать: надання кредитів на пільгових умовах підприємствам і організаціям, що ведуть наукові розробки; безоплатна передача або надання на пільгових умовах державного майна та земельних ділянок для організації інноваційних підприємств; створення наукової інфраструктури в регіонах; існування різноманітних програм у межах більшості урядових відомств, спрямованих на підвищення інноваційної активності бізнесу; державні замовлення, переважно у формі контрактів на проведення НДР, забезпечення початкового попиту на ряд нововведень; створення науково-технічних зон зі спеціальним режимом інноваційно-інвестиційної діяльності. В свою чергу, до непрямих форм та методів належать стимулювання належать: податкові пільги на інвестиції, що здійснюються в інноваційній сфері; розвиток нових напрямків науки: біотехнології, генної інженерії та нанотехнології; законодавчі норми, які стимулюють науково-дослідну активність [2, с. 213—214].

В Україні розроблено та прийнято біля 100 законодавчо-нормативних документів (закони України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, укази та розпорядження Президента тощо) щодо стимулювання розвитку різних галузей національної економіки, регіонального розвитку, матеріального стимулювання

колективів і окремих працівників підприємств, організацій та установ та ін. Однак, аналіз державних документів, спрямованих на розвиток суднобудування показав, що заходи державної підтримки суднобудування спрямовуються переважно на збереження наявного потенціалу галузі, виживання суднобудівних та судноремонтних підприємств, а заходи, які можна було б вважати кроками стимулювання їх розвитку не мають інноваційної спрямованості. Власне документи характеризуються множинністю та декларативністю цілей і завдань без врахування дії зовнішніх чинників. Крім того, поєднання заходів різного спрямування призводить до «розпорошення» ресурсів і втрати системності в управлінні розвитком галузі.

Стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні на рівні держави має забезпечуватися шляхом:

- застосування пільг для всього циклу інноваційного процесу — від фундаментальних досліджень до впровадження їх результатів у виробництво за умови використання інновацій для збільшення обсягу та підвищення якості суднобудівної продукції;

- диференціації розмірів податкових пільг залежно від інноваційної активності конкретних підприємств і організацій галузі за умови щорічного збільшення ними витрат на НДР та ННДКР не менш як на 25 %;

- звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, що надходить від підприємств і організацій: до Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, Державного фонду фундаментальних досліджень, галузевих інноваційних фондів, галузевих фондів технологічного розвитку та реконструкції виробництва або місцевих фондів розвитку науки і технологій, а також спрямовується на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт за міжнародними й загальнодержавними програмами та проектами;

- введення податкових пільг на прибуток і додану вартість для наукових установ, діяльність яких здійснюється за рахунок державного бюджету;

- запровадження для малих і середніх науково-виробничих організацій (штат яких не перевищує 500 працівників) за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи безповоротних субсидій у розмірі до 25 % загальної суми витрат на створення і впровадження нововведень;

- звільнення від оподаткування коштів, спрямованих на підвищення кваліфікації та перепідготовку наукових та виробничих кадрів підприємств і організацій суднобудівної галузі.

Вирішення питання стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні може бути реалізоване на базі комплексу державних цільових програм. Такі цільові програми мають передбачати розробку нових концептуальних, технологічних та конструкторських рішень для створення перспективних зразків морської техніки, а також формування науково-технічного доробку, без якого неможливе створення пріоритетних проектів та розвитку галузі. Також цільові програми мають бути спрямовані на оновлення матеріально-технічної бази галузевих наукових центрів.

Зокрема, розвитку інноваційної діяльності у суднобудуванні сприятиме:

— державна підтримка науково-дослідницьких робіт та організації вітчизняного виробництва продукції суднового машинобудування та морського приладобудування, розвитку виробничого і науково-технічного потенціалу, комплексної модернізації і технічного переозброєння галузі (оновлення основних фондів підприємств, впровадження високих наукоємних конкурентоспроможних технологій у пріоритетних напрямках інноваційної діяльності за підгалузями суднобудування, суднового машинобудування та морського приладобудування);

— інтеграція суднобудівної галузі до Європейського і світового суднобудування на принципах Європейської і світової політики в суднобудуванні, а також адаптація до міжнародних стандартів, технічних, і екологічних вимог;

— нормативно-правове забезпечення розвитку суднобудування (забезпечення оптимального використання преференційних інструментів і механізмів митно-тарифного регулювання, субсидування та ін., а також методів правового характеру).

Таким чином, підтримка з боку держави інноваційної спрямованості структурних перетворень у суднобудівній галузі має відбуватися за рахунок стимулювання розвитку наукомістких і високотехнологічних виробництв та створення на цій основі умов для їх технологічного оновлення з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

На галузевому рівні з метою стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні можуть бути розроблені цільові програми щодо заходів з розвитку та модернізації виробничої бази (основних фондів) суднобудування, суднового машинобудування, розробки та реалізації проектів лізингу, підтримки експорту та ін. Перспективними з погляду інноваційного розвитку суднобудування має стати ухвалення державних програм розвитку військового кораблебудування, будівництва суден для морського

торговельного, рибпромислового, науково-дослідницького та інших спеціалізованих флотів України і програми розвитку судно-ремонту.

На регіональному рівні стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні має стати невід'ємною складовою регіональної економічної політики. Особливо з огляду на те, що в деяких регіонах України суднобудування є основною бюджетоутворюючою галуззю і від її функціонування залежить розвиток всього регіону. Особливо це стосується Миколаївської, Херсонської областей та Автономної Республіки Крим. Вагомість результатів інноваційної діяльності у суднобудуванні цих регіонів обумовлюється місцем та роллю підприємств і організацій галузі у розвитку економіки регіону, забезпеченні його соціально-економічного зростання, вирішення проблем зайнятості, соціальних проблем та охорони навколишнього середовища. Фактори впливу інноваційної діяльності у суднобудуванні на розвиток регіонів мають технологічне, економічне, соціальне та екологічне спрямування (табл. 1).

Таблиця 1

**ФАКТОРИ ВПЛИВУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У СУДНОБУДУВАННІ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ**

Технологічні	— використання надлишкових потужностей; — впровадження сучасних технологій.
Економічні	— забезпечення стійкої рентабельності; — гарантованість одержання прибутку; — збільшення зв'язків по кооперації; — створення нових робочих місць; — вихід на нові ринки збуту; — місцеве кредитування створення інтеграційних структур
Соціальні	— збереження кадрового потенціалу; — залучення висококваліфікованих працівників; — створення відповідних умов праці; — підвищення кваліфікації робітників регіону; — участь у створенні інноваційної інфраструктури в регіоні; — участь у спільному інвестуванні об'єктів соціальної інфраструктури; — участь в управлінських інноваціях
Екологічні	— зменшення забруднення навколишнього середовища

Регіональна влада має бути зацікавлена у стимулюванні інноваційної діяльності у суднобудівному сегменті економіки вищезазначених територій. Дієвим заходом стимулювання має стати створення регіональних центрів інноваційного розвитку. Зокрема, у 2007 році створено Чорноморський регіональний центр ін-

новаційного розвитку з центром у м. Миколаїв. Основними напрямками його діяльності є аналіз інноваційного потенціалу та забезпечення наукової та іншої підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіону, у тому числі через механізм програмно-цільового фінансування відповідно до законодавства на конкурсній основі науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки. Серед інших завдань установи — сприяння розвитку інформаційно-консалтингового забезпечення інноваційної діяльності та інноваційного розвитку, підтримка процесу становлення та розширення регіональної інноваційної інфраструктури, а також реалізація відповідно до законодавства України пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. Центр також здійснює організацію взаємодії науково-дослідних, інноваційних підприємств, установ та організацій, органів державної влади щодо інноваційного розвитку регіону.

На рівні підприємств стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні доцільно здійснювати шляхом впровадження системи специфічних заходів її підтримки. Зокрема: забезпечення страхування гарантій повернення кредитів підприємствами галузі, які здійснюють інноваційну діяльність; здійснення інформаційної, організаційної, гарантійної підтримки розвитку лізингових відносин як альтернативи фінансово-кредитним; інформаційна підтримка підприємств щодо наукових розробок та винаходів, що можуть бути на них впроваджені; впровадження інноваційних технологій на підприємствах суміжних галузей.

Важливим аспектом у стимулюванні інноваційної діяльності на підприємствах суднобудівної галузі є розробка та впровадження ефективних механізмів мотивації працівників. Мотиваційний механізм буде ефективним лише тоді, коли ґрунтуватиметься не на засадах адміністративного впливу, а на економічних важелях з метою формування інноваційно-активної поведінки працівників, яка передбачає їх високу ініціативність щодо участі у вирішенні проблем підприємств, результатом чого є створення і впровадження нововведень, спрямованих на реалізацію інноваційного розвитку.

Рушійною силою мотиваційного механізму інноваційної діяльності є система стимулів. Умови стимулювання для вищого менеджменту визначають власники організацій, які повинні у систему стимулювання закладати залежність винагороди менеджерів від результативності та ефективності їх рішень і ке-

рівних дій. Однак, позитивного результату можна досягти завдяки обґрунтованому поєднанню різних методів стимулювання та формування у працівників мотиваційних преференцій, що лежать у площині інноваційного розвитку. У цьому аспекті актуальним є питання взаємодії держави та підприємств і підприємців та робітників щодо вирішення проблем на ринку праці.

Успіх інноваційного процесу залежить від того, наскільки його безпосередні учасники зацікавлені в швидкому впровадженні результатів НДЦКР у виробництво. З огляду на це, стимулювання інноваційної праці повинно постійно спиратися не лише на матеріальні, а й на нематеріальні (соціально-психологічні) форми стимулювання, орієнтовані на задоволення потреб вищого рівня. У таких умовах інноваційна активність працівників буде високою, що розширюватиме інноваційні можливості підприємства. Для матеріального стимулювання працівників на підприємствах можуть бути використані форми та методи стимулювання прямої (розмір заробітної; надбавки; премії; разові винагороди; пільги; страхування) та непрямой (придбання акцій підприємств; оплата членства в наукових товариствах; оплата участі в наукових конференціях; оплата участі у програмах професійного розвитку в суміжних галузях; право на інтрапренерство дії. З метою нематеріального стимулювання можуть використовуватися форми та методи стимулювання прямої (зміна статусу підрозділу керівництва залежно від успіху інновації, розвиток кар'єри) та непрямой (політика стабільності персоналу і розвитку професіоналізму усіх підрозділу і керівництва працівників підприємства; до участі в нарадах вищого рівня управління, доступ до конфіденційної інформації; право самостійності у виборі наукової тематики досліджень, в т.ч. поза межами основного профілю діяльності; заохочення групової роботи, вільного обміну думками між керівником і підлеглими; культивування організаційних цінностей, що заохочують інноваційно-активну поведінку персоналу) дії. За умов достатнього обґрунтування доцільності можливо реалізація концепції партисипативного управління (технологія управління, яка ґрунтується на залученні до прийняття управлінських рішень усіх працівників підприємства) з метою стимулювання ініціативності і творчого підходу до роботи працівників, яка забезпечує формування колективу креативних спеціалістів та нарощення інтелектуального та інноваційного потенціал підприємства.

Таким чином, серед переліку конкретних механізмів стимулювання інноваційної діяльності у суднобудуванні, які доцільно запровадити в Україні на сучасному етапі розвитку, слід виділити:

— на державному рівні: введення в практику оподаткування інноваційного податкового кредиту, максимальний розмір якого не повинен перевищувати третини вартості нового обладнання та технологій підприємств, а максимальний термін його надання — 5 років; застосування знижених ставок при оподаткуванні прибутку, отриманого при впровадженні інновацій та виконанні інноваційних проектів; встановлення пільгового оподаткування НДДКР податком на додану вартість, податком на прибуток підприємств та майновими податками; компенсація витрат підприємств на проведення НДДКР та фінансування інноваційного переоснащення через їх часткове включення до валових витрат і зменшення, таким чином, податку на прибуток (при цьому доцільно запровадити обмеження на рівні 50 % нарахованого податку на прибуток); звільнення від митних платежів та сплати ПДВ для імпортних поставок обладнання, яке використовуватиметься для інноваційних потреб, зокрема при проведенні НДДКР; запровадження практики використання прискорених методів нарахування амортизації;

— на галузевому рівні: розробку та прийняття державних програм розвитку військового кораблебудування, будівництва суден для морського торговельного, рибпромислового, науково-дослідницького та інших спеціалізованих флотів України і програми розвитку судноремонту;

— на регіональному рівні: включення до завдань регіональних стратегій розвитку реалізацію стимулювання інноваційної діяльності суднобудівних та судноремонтних підприємств;

— на рівні підприємств: запровадження передових форм та методів стимулювання інноваційної активності наукових та виробничих кадрів підприємств і організацій суднобудівної галузі.

Література

1. Актуальні проблеми формування і реалізації військово-технічної політики України в контексті європейської і євроатлантичної інтеграції: [наук.-інформ. зб. / заг. ред. В. П. Горбуліна]. — К.: ДП «НВЦ «Євроатлантик-інформ», 2005. — 240 с. — (Серія: Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України; вип. 6).

2. *Гаман М.* Світовий досвід стимулювання інновацій та можливості його застосування в Україні // Вісник національної академії державного управління. — 2004. — № 1. — С. 213—217.

3. *Гончаров С.* Флотилія «рожевих мрій» або про паперові проекти, пріоритети і суворі реалії військового кораблебудування в Україні / Сергій Гончаров // Військо України. — 2009. — № 7. — С. 18—19.

4. *Гуреев В.* Судостроение Украины: ориентиры национальной политики / Василий Гуреев // Судостроение. — 2006. — № 9. — С. 34—35.

5. *Письменна К.С.* Розвиток вітчизняного суднобудування: господарсько-правове забезпечення галузевої політики держави / Катерина Станіславівна Письменна // Юридична Україна. — 2007. — № 4. — С. 69—73.

6. Промисловість України: тенденції, проблеми, перспективи : [монографія] / [Н. В. Тарасова, Л. П. Клименко, В. М. Ємельянов та ін.]. — Миколаїв, 2011. — 320 с.

7. *Федулова Л. І.* Технологічний розвиток України : [монографія] / Любов Іванівна Федулова. — К. : Інститут економіки та прогнозування, 2006. — 627 с.

Стаття подана до редакції 18.10.2011

УДК 332.1:339.92(045)

Н. В. Чубур, канд. пед. наук,
доц. кафедри політології і соціології,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ АСИМЕТРИЧНОГО РОЗВИТКУ І ПОЛІТИЧНИЙ ДОСВІД РЕГІОНАЛЬНОГО ВИРІВНЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено історичні передумови асиметричного розвитку країн світу, проаналізовано політичні важелі регіонального соціально-економічного вирівнювання, розглянуто тенденції та перспективи формування регіональних об'єднань.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: регіоналізація, світова економіка, міжнародна економічна інтеграція, асиметричність, Північ, Південь, глобалізація.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены исторические предпосылки асимметричного развития стран мира, проанализированы политические рычаги регионального социально-экономического выравнивания, рассмотрены тенденции и перспективы формирования региональных объединений.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: регионализация, мировая экономика, международная экономическая интеграция, асимметричность, Север, Юг, глобализация,